

SUĐENJE U ODSUSTVU

**– IZ UGLA RELEVANTNIH PROPISA U REPUBLICI KOSOVO I SUDSKE PRAKSE
EVROPSKOG SUDA ZA LJUDSKA PRAVA**

Pripremila Adea Boletini, uz mentorsku podršku Amera Alije.

Poslednjih godina, suđenje u odsustvu postalo je važan deo sudskog sistema na Kosovu. Dana 19. jula 2019. godine stupio je na snagu Zakon o izmenama i dopunama Zakonika o krivičnom postupku Republike Kosovo, kojim je omogućeno održavanje suđenja za ratne zločine bez fizičkog prisustva okrivljenog, kroz institut suđenja u odsustvu. Osnovni sud u Prištini doneo je 26. decembra 2024. godine prvu odluku te vrste, kojom je osudio u odsustvu okrivljenog Čedomira Aksića na kaznu zatvora u trajanju od 15 godina, za ratne zločine počinjene u periodu januar-maj 1999. godine u opštini Štimlje/Shtime. Međutim, Apelacioni sud je poništio ovu presudu i, početkom 2026. godine, predmet je vraćen na ponovno suđenje na prvom stepenu.

Iako se suđenja u odsustvu smatraju korakom ka garantovanju pravde za žrtve, ona istovremeno pokreću važna pitanja u vezi sa efikasnošću sudskih procesa i zaštitom osnovnih ljudskih prava, posebno u pogledu njihove usklađenosti sa standardima pravičnog i nepristrasnog suđenja. Ovaj pravni institut takođe dovodi u pitanje praktičnu izvršivost takvih odluka.

Ovo istraživanje analizira ustavno i pravno uređenje na Kosovu u vezi sa načelima suđenja u odsustvu u krivičnim postupcima, stavljajući ovaj institut u spregu sa međunarodnim standardima pravičnog suđenja, posebno sa Evropskom konvencijom o ljudskim pravima i sudskom praksom Evropskog suda za ljudska prava.

UVOD

Pravni proces u kojem se okrivljenom sudi a da nije fizički prisutan, takozvano suđenje u odsustvu, pokreće važna pitanja u vezi sa ravnotežom između delotvornosti sudstva i zaštite individualnih prava. Ova praksa je bila predmet opsežne analize u pravnoj literaturi, gde su istraživači razmatrali njene implikacije u različitim pravnim sistemima i pravnom okviru ljudskih prava.¹ Istorijski kontekst i pravni osnovi u vezi sa konceptom suđenja u odsustvu vode duboke istorijske korene, a prihvatanje i sprovođenje ovog koncepta u velikoj su meri zavisili od različitih pravnih tradicija. Ova analiza je pripremljena kao odgovor na sve češću primenu suđenja u odsustvu u sudskoj praksi Kosova, posebno nakon nedavnih zakonskih izmena i pojave konkretne sudske prakse, uključujući i prvu presudu donetu u odsustvu tokom 2024. godine. Sve veće oslanjanje na ovaj mehanizam u postupcima za ratne zločine, zajedno sa tekućim raspravama o njegovoj usklađenosti sa standardima pravičnog suđenja, stvorilo je potrebu za strukturisanom pravnom analizom zasnovanom na međunarodnom pravu ljudskih prava. Stoga je cilj ovog rada da doprinese tekućim pravnim i institucionalnim debatama, kao i da pruži podršku praktičarima, institucijama i drugim akterima uključenim u sprovođenje pravde. Istorijski gledano, sistemi običajnog prava su nerado primenjivali suđenje u odsustvu okrivljenog, naglašavajući važnost prisustva okrivljenog za pravično suđenje.² Za razliku od konteksta u kojima je primenjivano običajno pravo, neke jurisdikcije građanskog prava su dozvoljavale takva suđenja u posebnim okolnostima, kao odraz divergentnog pristupa pravima okrivljenih. Vrhovni sud Sjedinjenih Američkih Država okarakterisao je pravo okrivljenog da prisustvuje krivičnom suđenju „jednim od najosnovnijih prava“ zagwarantovanih Ustavom.³ Posledično, usklađenost suđenja u odsustvu sa međunarodnim standardima ljudskih prava bilo je predmet diskusije. Evropski sud za ljudska prava (ESLJP) se bavio ovim pitanjem u nekoliko predmeta, u kojima je našao da sve dok suđenja u odsustvu ne budu u potpunosti zabranjena, ona moraju poštovati stroge kriterijume, kako bi se garantovala pravičnost.⁴ Kasnije presude ESLJP-a su još više podvukle važnost ovih načela, naglašavajući da je kazna izrečena u odsustvu u skladu sa Evropskom konvencijom o ljudskim pravima (EKLJP) samo ako država može da dokaže da je okrivljeni bio obavešten u vezi sa procesom ili da se odrekao prava prisustvovanja postupku pred sudom.⁵ ESLJP je dalje naglasio da čak i kada se suđenja održavaju u odsustvu, moraju postojati zaštitne proceduralne mere kako bi se zagarantovalo da okrivljeni imaju pristup pravnom zastupanju i mogućnost da ospore odluku kada saznaju za kaznu koja im je izrečena.⁶

Druga međunarodna tela za ljudska prava takođe su procenjivala pitanje suđenja u odsustvu. Savet Ujedinjenih nacija za ljudska prava (UNHRC), u svom opštem komentaru br. 32

1 James G. Starkey, „The Right to Be Present at Trial: Common Law and Modern Perspectives,“ *St. John's Law Review* 75, no. 3 (2001): 589-612.

2 Eugene L. Shapiro, „Due Process and the Absentee Defendant: A Constitutional Analysis,“ *Marquette Law Review* 85, no. 4 (2002): 897-923.

3 *Taylor v. United States*, 414 U.S. 17 (1973).

4 *Colozza v. Italy*, App. No. 9024/80, European Court of Human Rights (1985).

5 *Sejdovic v. Italy*, App. No. 56581/00, European Court of Human Rights (2006).

6 *Medvedyev v. France*, App. No. 3394/03, European Court of Human Rights (2010).

o članu 14 Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima (ICCPR), navodi da su suđenja u odsustvu dozvoljena samo ako je okrivljeni uredno obavješten o optužbama i postupku (Mbenge protiv Zaira, 1977)⁷. Takođe, Afrička komisija za ljudska prava u predmetu Advokatska kancelarija Ghazi Suleiman protiv Sudana naglasila je da je suđenje pojedincima u odsustvu bez odgovarajućih garancija zapravo povreda osnovnih prava na pravično suđenje.⁸ Međuamerički sud za ljudska prava je zauzeo sličan strog pristup. U predmetu Loayza Tamayo protiv Perua (1997), Sud je našao da praksa peruanske vlade da osuđuje pojedince u odsustvu, a da ih prethodno nije adekvatno upoznala s tim u vezi, zapravo krši pravo na odbranu shodno Američkoj konvenciji o ljudskim pravima.⁹ Ova odluka je ponovo potvrdila da suđenje u odsustvu treba dozvoliti samo u ograničenim okolnostima, kada je okrivljeni prethodno upoznat o svom pravu da prisustvuje postupku. U međunarodnom krivičnom pravu, debata o suđenjima u odsustvu bila je posebno zapažena. Rimski statut Međunarodnog krivičnog suda (ICC) zabranjuje suđenja u odsustvu, naglašavajući važnost prisustva okrivljenog. Međutim, neki ad-hoc sudovi, kao što je Specijalni tribunal za Liban (STL), dozvoljavaju suđenja u odsustvu pod strogim uslovima (STL, 2011).¹⁰ STL je opravdao ovu praksu argumentujući da kao takva sprečava nekažnjivost u predmetima u kojima okrivljeni visokog profila izbegavaju pravdu. Međutim, kritičari argumentuju da takva suđenja nose opasnost da podriju standarde pravičnog suđenja i prava koja proizilaze iz redovnog sudskog procesa.

Jurisdikcije i domaće varijacije u različitim zemljama oslikavaju različite stavove prema suđenjima u odsustvu, pod uticajem njihovih pravnih tradicija i tumačenja prava okrivljenih. Vrhovni sud je presudio u Sjedinjenim Državama, da dobrovoljni izostanak okrivljenog nakon početka suđenja predstavlja čin odricanja od prava prisustva, i da kao takav dozvoljava da se suđenje nastavi (Crosby protiv Sjedinjenih Država, 1993).¹¹ Nasuprot tome, Italija dozvoljava suđenja u odsustvu u širem smislu, iako je ova praksa naišla na kritike međunarodnih tela za ljudska prava (Maleki protiv Italije, 1996).¹²

U pravnom kontekstu Kosova, član 31. Ustava Republike Kosovo (u daljem tekstu: Ustav)¹³ i član 6. Evropske konvencije o ljudskim pravima (u daljem tekstu: EKLJP)¹⁴ koji garantuju pravo na pravično i nepristrasno suđenje, zahtevaju da se sa svakom osobom postupa pravično u sudskom postupku i da joj se da mogućnost da se brani na jednak i otvoren način. Nasuprot tome, suđenje u odsustvu (trial in absentia) služi kao značajno procesno sredstvo da se obezbedi nastavak pravičnosti, čak i kada okrivljeni izostane, često kao posledica bekstva, izbegavanja hapšenja ili odbijanja da učestvuje u suđenju. Međutim, da bi sudski postupci koji se vode u odsustvu okrivljenog bili u skladu sa međunarodnim standardima ljudskih prava, moraju se preduzeti zaštitne mere, kao što je mera koja treba da obezbedi da je okrivljeni uredno obavješten kao i mogućnost ponovnog razmatranja predmetne pravne stvari ili izjavljivanja žalbe.

7 Mbenge v. Zaire, UN Human Rights Committee, Communication No. 16/1977.

8 Law Office of Ghazi Suleiman v. Sudan, African Commission on Human and Peoples' Rights.

9 Loayza Tamayo v. Peru, Inter-American Court of Human Rights (1997).

10 Special Tribunal for Lebanon, Decision on Conducting Trials in Absentia, Case No. STL-11-01/PT/AC/AR126.1 (2011).

11 Crosby v. United States, 506 U.S. 255 (1993).

12 Maleki v. Italy, UN Human Rights Committee, Communication No. 699/1996.

13 Ustav Republike Kosovo, 2008.

14 Savet Evrope, Evropska konvencija o ljudskim pravima, izmenjena Protokolima br. 11, 14 i 15, ETS br. 005, 4. novembar 1950.

Praksa Evropskog suda za ljudska prava (u daljem tekstu: ESLJP), koja je direktno primenjiva u kosovskom pravnom sistemu, na osnovu člana 22. Ustava [Direktna primena međunarodnih sporazuma i instrumenata], ponovo naglašava da, iako to nije izričito predviđeno stavom 1, člana 6. EKLJP-a, celokupna svrha ovog člana je da lice „optuženo za krivično delo“ ima pravo da učestvuje na ročištu. Štaviše, tačke (c), (d) i (e) stava 3. člana 6. EKLJP-a garantuju da „svako ko je optužen za krivično delo“ ima pravo „da se brani lično“, „da ispituje svedoke protiv sebe“ i „da dobije besplatnu pomoć prevodioca ako ne razume ili ne govori jezik koji se upotrebljava na sudu“.

Prema ESLJP-u, iako suđenja održana u odsustvu okrivljenih u biti nisu u suprotnosti sa članom 6. EKLJP-a, do uskraćivanja pravde dolazi kada se osobi osuđenoj u odsustvu kasnije uskrati prilika da se njen slučaj meritorno razmotri, posebno kada se ne utvrdi da se isti odrekao svog prava da prisustvuje suđenju i da se brani.¹⁵

U Republici Kosovo je pitanje suđenja u odsustvu propisano članom 303. Zakonika br. 08/L-032 o krivičnom postupku Republike Kosovo (u daljem tekstu: Zakonik o krivičnom postupku).¹⁶ Ovim članom se propisuju uslovi koji moraju biti ispunjeni da bi se održalo suđenje u odsustvu, kao i pravo lica kome se sudi u odsustvu na безусловno, automatsko i potpuno ponovno suđenje, na zahtev.

U nastavku ukratko predstavljamo šest (6) predmeta ESLJP-a, u vezi sa suđenjem u odsustvu, nakon čega nastavljamo sa procenom usklađenosti domaćih odredaba sa sudskom praksom ESLJP-a.

SVRHA, OBIM I NAMENA ANALIZE

Ovaj dokument je pripremljen kao referentni alat namenjen pravnim praktičarima, pravosudnim institucijama, donosiocima odluka, akterima civilnog društva i međunarodnim partnerima uključenim u procese vladavine prava i tranzicione pravde na Kosovu. Njegov cilj je da pruži strukturisanu pravnu analizu suđenja u odsustvu, sa posebnim fokusom na njihovu usklađenost sa garancijama pravičnog suđenja predviđenim članom 6 Evropske konvencije o ljudskim pravima i praksom Evropskog suda za ljudska prava.

Analiza je izrađena sa ciljem da pruži podršku sudovima i pravnim praktičarima u tumačenju i primeni domaćih zakonskih odredbi u skladu sa međunarodnim standardima, da doprinese institucionalnim diskusijama i mogućim zakonskim reformama koje se odnose na suđenja u odsustvu, kao i da podstakne javne i stručne debate o uspostavljanju ravnoteže između odgovornosti i prava na pravično suđenje, naročito u postupcima za ratne zločine.

¹⁵ Vidi predmete ESLJP-a Sanader protiv Hrvatske, br. 66408/12, Presuda od 12. februara 2015. godine; i Colozza protiv Italije, br. 9024/80, Presuda od 12. februara 1985).

¹⁶ Zakonik br. 08/L-032 o krivičnom postupku Republike Kosovo, dostupan na: ZAKONIK BR. 08/L-032 O KRIVIČNOM POSTUPKU.

Nalazi ovog rada namenjeni su relevantnim pravosudnim institucijama, pravnim stručnjacima i organizacijama civilnog društva. Dokument može biti objavljen i kao deo širih aktivnosti FHPK- a usmerenih na unapređenje odgovornosti i poštovanja standarda ljudskih prava. Naredni koraci mogu obuhvatiti javne diskusije, prezentacije ili aktivnosti usmerene ka kreiranju politika, zasnovane na nalazima ove analize.

PREGLED PREDMETA IZ SUDSKE PRAKSE EVROPSKOG SUDA ZA LJUDSKA PRAVA

Kao što je gore navedeno, EKJLP ne propisuje izričito da okrivljeni ima pravo da prisustvuje svom suđenju, ali je Sud u svojoj praksi našao da je „cilj i svrha člana posmatranog u celini da osigura da lice optuženo za krivično delo ima pravo da učestvuje na raspravi. Uprkos tome, kada je reč o suđenju u odsustvu, u svojoj sudskoj praksi koja se na Kosovu primenjuje kroz član 53. [Tumačenje odredaba o ljudskim pravima], ESLJP je osmislio i protumačio posebne i striktne zahteve iz ugla proceduralnih garancija za fer i pravično suđenje, propisanih članom 6. EKLJP-a. U nastavku sledi kratak rezime glavnih predmeta iz ove prakse, ističući specifične i striktne zahteve u vezi sa fer i pravičnim suđenjem vezanim za suđenje u odsustvu. Kratak rezime glavnih predmeta obuhvata činjenice od značaja za predmet, kao i nalaze/konstatacije ESLJP-a.¹⁷

Predmet: Sejdović protiv Italije [GC] - 56581/00

Presuda od 1. marta 2006. [GC]

Član 6

Podnosilac predstavke, nemački državljanin, teretio se za ubistvo g. S. u putujućoj čergi u Rimu 8. septembra 1992. godine. U tom smeru, 15. oktobra 1992. godine, istražni sudija u Rimu je naredio njegov pritvor do suđenja. Pošto se podnosiocu predstavke nije moglo ući u trag, proglašen je licem „u bekstvu“. Pošto italijanske vlasti nisu uspele da stupe u kontakt i obaveste podnosioca predstavke da ima mogućnost da izabere svog branioca, dodeljen mu je advokat, koji je obavestjen da je podnosiocu predstavke određeno sudsko ročište pred porotničkim sudom u Rimu. Suđenje je održano u odsustvu podnosioca predstavke i istom je prisustvovao samo advokat podnosioca predstavke. Dana 2. jula 1996. godine, porotnički sud u Rimu proglasio je podnosioca predstavke krivim za ubistvo i nezakonito nošenje oružja, izrekavši mu kaznu zatvora u trajanju od 21 godine i 8 meseci. Advokat podnosioca predstavke nije podneo žalbu na ovu odluku i ona je postala pravosnažna. Dve i po godine kasnije, nakon hapšenja podnosioca predstavke u Nemačkoj po osnovu poternice Javnog tužilaštva u Rimu, italijansko Ministarstvo pravde podnelo je zahtev Nemačkoj za njegovo izručenje Italiji, navodeći da će podnosiocu predstavke, na osnovu člana 175. Zakonika o krivičnom postupku, biti dozvoljeno da izjavi žalbu na presudu porotničkog suda u Rimu i nakon isteka krajnjeg roka. Nemačke vlasti su odbile zahtev italijanskog Ministarstva pravde uz obrazloženje da italijansko zakonodavstvo nije

¹⁷ Svi predmeti ESLJP-a dostupni su na zvaničnoj internet stranici ESLJP-a na: <https://hudoc.echr.coe.int/eng> .

u dovoljnoj meri garantovalo da se postupci vođeni u njegovom odsustvu mogu ponovo otvoriti. Vlada je tvrdila da podnosilac predstavke nije iscrpeo sve domaće pravne lekove propisane članovima 670. i 175. Zakonika o krivičnom postupku. Prema navodima Vlade, činjenične okolnosti predmeta su potvrđivale da je podnosilac predstavke namerno pokušao da izbegne suđenje. S druge strane, podnosilac predstavke je osporio navode Vlade, ističući da nije bio obavješten o postojanju domaćeg pravnog leka ili da je smatran licem „u bekstvu“ i da se protiv njega vodi krivični postupak, u čijoj je konačnici doneta presuda kojom je oglašen krivim. Shodno tome, prema navodima podnosioca predstavke, prekršeno mu je pravo na pravično suđenje, s obzirom da nije bio obavješten o optužbama protiv njega i da su italijanske vlasti postupile pod pretpostavkom da je kriv, pošto je izostao.

U slučaju podnosioca predstavke, prema ESLJP-u, sve dok je podnosilac predstavke mogao da ispuni prvi uslov i dokaže da mu presuda kojom je oglašen krivim nije lično uručena, što se tiče drugog uslova, budući da se istom nije moglo ući u trag nakon izvršenja krivičnog dela, koje se dogodilo u prisustvu očevidaca koji su ga optužili da je odgovoran, italijanske vlasti su mogle da zaključe da je namerno hteo da izbegne suđenje. ESLJP je konstatovao da navodi Vlade nisu bili zasnovani ni na jednom objektivnom faktoru, osim na odsustvu podnosioca predstavke sa njegovog redovnog mesta prebivališta, sagledane iz ugla dokaza protiv njega i pretpostavke da je bio umešan u izvršenje krivičnog dela. U tim okolnostima, ESLJP je našao da nije dokazano da je podnosilac predstavke bio u dovoljnoj meri upoznat o optužbama za koje se teretio i da se shodno tome ne može zaključiti da je pokušao da izbegne suđenje ili da se nedvosmisleno odrekao prava da se pojavi na sudu. Štaviše, pozivajući se na italijansko zakonodavstvo koje predviđa da je prigovor na izvršenje prihvatljiv samo kada se utvrdi da je postojala nepravilnost u postupku koja odluku može učiniti nevažećom, posebno u vezi sa uručivanjem sudskih poziva okrivljenima koji se ne mogu locirati, i činjenicom da je u predmetu podnosioca predstavke sudski poziv dostavljen u skladu sa domaćim pravom, ESLJP je konstatovao da korišćenje pravnog leka iz člana 670. Zakonika o krivičnom postupku ne bi bilo uspešno po podnosioca predstavke. Sa druge strane, prema ESLJP-u, pravni lek predviđen članom 175. Zakonika o krivičnom postupku nije garantovao sa dovoljnom sigurnošću da će podnosilac predstavke biti u prilici da učestvuje u novom suđenju i iznese svoju odbranu.

U zaključku, ESLJP je konstatovao povredu člana 6. EKLJP-a nakon što je našao da podnosilac predstavke, kome je suđeno u odsustvu i za koga nije dokazano da je pokušao da izbegne suđenje ili da se nedvosmisleno odrekao prava da prisustvuje suđenju pred sudom, nije imao priliku da o optužbama protiv njega odluči sud, koji ga je prethodno saslušao u skladu sa njegovim pravima.

Predmet: Sanader protiv Hrvatske - 66408/12

Presuda od 12. februara 2015.

Član 6

Dok je podnosilac predstavke 1992. godine živeo u okupiranim delovima Hrvatske, Županijsko državno tužilaštvo u Sisku podiglo je optužnicu protiv njega za krivično delo ratni

zločini protiv ratnih zarobljenika. Suđenje protiv njega održano je u odsustvu, na kome ga je zastupao advokat postavljen po službenoj dužnosti. Dana 21. januara 1993. godine, prvostepeni sud u Sisku je proglasio podnosioca predstavke krivim i osudio ga na kaznu zatvora u trajanju od 20 godina, oslanjajući se na iskaze 8 svedoka, na koje njemu dodeljeni advokat nije uložio prigovor. Odluku Osnovnog suda u Sisku, u vezi sa podnosiocem predstavke, potvrdio je Vrhovni sud 2000. godine, a potom je, 2004. godine, protiv njega izdata poternica. Nakon što je podnosilac predstavke saznao za meru koja mu je izrečena, 2009. godine je zatražio od hrvatskih sudova da ponovo pokrenu postupak, ali je Vrhovni sud odbio njegov zahtev uz obrazloženje da sada živi u Srbiji i da nije dostupan hrvatskim vlastima. Podnosilac predstavke je podneo predstavku Ustavnom sudu Hrvatske, koji ju je proglasio neprihvatljivom.

ESLJP je primetio da se Vlada pozvala na dva pravna mehanizma predviđena domaćim pravom za ponovno otvaranje postupka, naime (i) stav 2. člana 497. Zakonika o krivičnom postupku, koji pruža poseban osnov za ponovno otvaranje sudskih postupaka vođenih u odsustvu, zahteva od osuđenog lica da se pojavi pred vlastima i da ima adresu stanovanja u Hrvatskoj duž trajanja postupka; i (ii) tačka 3. stava 1. člana 501. Zakonika o krivičnom postupku, koja daje opštu mogućnost ponovnog suđenja. Prema ESLJP-u, zahtev da lica kojima se sudi u odsustvu prisustvuju postupku pred domaćim vlastima i predoče adresu stanovanja u Hrvatskoj, u cilju zahtevanja ponovnog suđenja, bio je nesrazmeran jer je delotvorno sprečavao pojedince koji žive van Hrvatske da zahtevaju ponovno otvaranje postupka, bez prisustvovanja postupku pred hrvatskim vlastima. ESLJP je primetio da je, prema tački 3, stava 1. člana 501. Zakonika o krivičnom postupku, on bio dužan da predoči nove i suštinske dokaze kako bi osporio konačnu odluku o usvajanju njegovog zahteva za ponovno suđenje. ESLJP je našao da podnosilac predstavke, kome je suđeno u odsustvu, nije imao mogućnost da pobije dokaze ili da izjavi žalbu na presudu i da je ovaj zahtev bio nesrazmeran sa osnovnim pravom pojavljivanja na suđenju i pobijanja dokaza. Posledično, ESLJP je konstatovao da ovaj pravni put nije delotvorno garantovao podnosiocu predstavke ponovno suđenje. U zaključku, ESLJP je konstatovao povredu člana 6. EKLJP-a nakon što je procenio da podnosilac predstavke, kome je suđeno u odsustvu i za koga nije dokazano da je pokušao da izbegne suđenje ili da se nedvosmisleno odrekao prava da mu se sudi pred sudom, nije sa dovoljnom sigurnošću imao mogućnost da doneše novu meritornu sudsku odluku oko optužbi za koje se tereti.

Predmet: Einhorn protiv Francuske (decembar) - 71555/01

Odluka od 16. oktobra 2001. [III deo]

Članovi 3 i 6

Podnosilac predstavke, američki državljanin, osuđen je u odsustvu na kaznu doživotnog zatvora za krivično delo ubistva 1993. godine u Sjedinjenim Američkim Državama (u daljem tekstu: SAD). Uhapšen u Francuskoj 1997. godine, francuske vlasti su odbile prvobitni zahtev SAD za njegovo izručenje usled nepostojanja prava na ponovno suđenje. Pensilvanija je 1998. godine izmenila svoje zakonodavstvo kako bi omogućila ponovno suđenje za kazne izrečene u odsustvu. Nakon još jednog zahteva SAD za izručenje podnosioca predstavke, u kome su ponudili garancije za pravedno ponovno suđenje i neizricanje sm-

rtne kazne, Apelacioni sud u Bordou i francuski premijer odobrili su izručenje. Podnosilac predstavke je osporio odluku o izručenju, navodeći opasnosti od doživotne kazne i izlaganja smrtnoj kazni, ali su ti zahtevi odbačeni nakon što je utvrđeno da su američke vlasti pružile dovoljne garancije. Nakon pokušaja samoubistva podnosioca predstavke i provere njegovog zdravstvenog stanja, potvrđeno je da može da se izruči. Posledično, podnosilac predstavke je 2001. godine prebačen u SAD.

Podnosilac predstavke je u svojim navodima precizirao da je nastupila povreda člana 3 EKLJP-a, jer se, prema njegovim rečima, suočio sa stvarnim rizikom od smrtne kazne i izlaganja „fenomenu smrtne kazne“, koja predstavlja nečovečno ili ponižavajuće postupanje. Takođe se pozvao na povredu člana 6, stav 1, EKLJP-a kao rezultat odobrenja njegovog izručenja na osnovu retroaktivnog zakona iz Pensilvanije, koji je posebno donet u nameri da se utiče na ishod postupka njegovog izručenja.

ESLJP je navode podnosioca predstavke u vezi sa članom 3. EKLJP-a proglasio neprihvatljivim, uz obrazloženje da su američke vlasti dale uveravanja da smrtna kazna neće biti izvršena i da nije tražena od suda pred kojim će mu se ponovo suditi. Sa druge strane, ESLJP je u vezi sa tvrdnjom o kršenju člana 6. EKLJP-a, procenio da se ne može konstatovati da podnosilac predstavke ne bi imao ponovno suđenje u SAD ili da je uskraćivanje pravde kojeg se plašio bilo flagrantno. Prema ESLJP-u, Francuska je ispunila svoju obaveznu propisanu članom 6. EKLJP-a da od američkih vlasti obezbedi garanciju da podnosilac predstavke neće služiti kaznu koja mu je izrečena u odsustvu. Posledično, ESLJP je proglasio predstavku neprihvatljivom.

Predmet: Stoichkov protiv Bugarske - 9808/02

Presuda od 24. marta 2005.

Član 5

Podnosilac predstavke se udaljio iz Bugarske 1988. godine. Isti je oglašen krivim i osuđen u odsustvu od strane Osnovnog suda u Perniku, u Bugarskoj, za krivično delo silovanja i pokušaja silovanja, na kaznu zatvora u trajanju 10 godina. Po povratku u Bugarsku 2000. godine, uhapšen je radi služenja kazne. Podnosilac predstavke je podneo zahtev za puštanje na slobodu Okružnom tužilaštvu u Perniku, sa navodima da je istekao desetogodišnji rok zastarelosti za izvršenje njegove kazne, zahtev koje je tužilaštvo odbilo uz obrazloženje da je rok zastarelosti prekinut poslednji put 1992. godine. Naknadne žalbe izjavljene Regionalnom tužilaštvu u Perniku, Apelacionom tužilaštvu u Sofiji i Visokom kasacionom tužilaštvu su odbačene, uz obrazloženje da su razne izvršne radnje, uključujući dostavljanje jedne kopije odluke policiji 1992. godine i raspisivanje nacionalne poternice 1995. godine, prekinule zastarelost.

Podnosilac predstavke je tvrdio da je njegovo hapšenje 2000. godine bilo nezakonito i proizvoljno. ESLJP je našao da zahtev podnosioca predstavke potpada u delokrug stava 1. člana 5. EKLJP-a. Prvobitno, ESLJP je naglasio da je dužnost garantovanja prava okrivljenog da prisustvuje suđenju, jedan od bitnih zahteva člana 6. EKLJP-a. Prema navodima ESLJP-a, u slučaju podnosioca predstavke koji je osuđen u odsustvu, nema naznaka da

se on, izričito ili prećutno, odrekao svog prava da prisustvuje suđenju i da mu se postavi branilac. I da je, kako postupak koji je doveo do njegove osude ne bi predstavljao „uskraćivanje pravde“, trebalo da ima mogućnost da isti ponovo otvori. Stoga je ESLJP našao da su krivični postupak vođen protiv podnosioca predstavke i nemogućnost ponovnog suđenja u ovom predmetu očigledno u suprotnosti sa načelima na kojima počiva član 6 EKLJP-a. ESLJP je stoga konstatovao da, iako se prvobitno lišenje slobode podnosioca predstavke u februaru 2000. godine može smatrati opravdanim prema članu 5, stav 1. (a) EKLJP-a u svrhu izvršenja kazne, ovo obrazloženje za njegovo zatvaranje nije važno nakon 19. jula 2001. godine, kada je Visoki kasacioni sud odbio da ponovo otvori postupak. Ovaj zaključak čini nepotrebnim da se utvrdi da li je podnosilac predstavke bio zatvoren, uprkos isteku roka zastarelosti za izvršenje njegove kazne. U zaključku, ESLJP je konstatovao povredu stava 1. člana 5. EKLJP-a.

Predmet: Colozza protiv Italije - 9024/80

Presuda od 12. februara 1985.

Član 6

Protiv podnosioca predstavke vođen je krivični postupak za krivično delo prevare. Italijanske vlasti su istog proglasile licem u bekstvu a kasnije, 1975. godine je osuđen u odsustvu kaznom zatvora u trajanju od 6 godina od strane Regionalnog suda u Rimu. Nakon što je ova odluka postala pravosnažna, podnosilac predstavke je uhapšen i podneo je procesni prigovor na nalog za hapšenje, kao i neblagovremenu žalbu na odluku kojom je oglašen krivim. Odluka Regionalnog suda u Rimu potvrđena je na nivou Apelacionog suda kao i na nivou Kasacionog suda nakon toga, sa obrazloženjem da je žalba izjavljena mimo propisanog zakonskog roka.

ESLJP je naglasio da se ne može utvrditi da je podnosilac predstavke bio upoznat sa krivičnim postupkom koji je vođen protiv njega, već da je smatrano da je obavešten samo na osnovu dokumenata podnetih istražnom sudiji. Prema ESLJP-u, nastojanja da mu se uđe u trag nisu bila dovoljna, imajući u vidu da su bila usredsređena na zastarele adrese, uprkos tome što su drugi ogranci tužilaštva i policije uspeli da dobiju njegovu trenutnu adresu u odvojenim postupcima. U tom smeru, ESLJP je naglasio da države moraju postupati revnosno kako bi osigurale delotvorno ostvarivanje prava iz člana 6. EKLJP-a i da ne postoji nijedan dokaz u prilog činjenici da se podnosilac predstavke odrekao svog prava da mu se sudi pred sudom ili da izbegava pravdu.

ESLJP je dalje primetio da je podnosilac predstavke, prema italijanskoj jurisprudenciji, imao pravo da izjavi žalbu mimo zakonskog roka, što je i učinio, ali da Apelacioni sud i Kasacioni sud nisu ispravili navodnu povredu, jer se prvi ograničio na to da žalbu proglasi neprihvatljivom, dok je drugi došao do zaključka da je njegovo proglašenje licem u bekstvu bilo legitimno. Posledično, ESLJP je konstatovao da slučaj podnosioca predstavke nikada nije saslušan, u njegovom prisustvu, od strane „tribunala“ koji je bio nadležan da odluči o svim aspektima predmeta. ESLJP je takođe odbacio tvrdnju da je podnosilac predstavke bio odgovoran da upozna vlasti o promeni svoje adrese, posebno nakon što je proglašen beguncem, naglašavajući da to nije mogao da učini jer nije utvrđeno da je bio

upoznat sa postupkom koji je pokrenut protiv njega. U zaključku, ESLJP je našao da je prekršen stav 1. člana 6. EKLJP-a.

Predmet: Yeđer protiv Turske – 4099/12

Presuda od 7. juna 2022.

Članovi 5 i 6

Podnosilac predstavke je osuđen u odsustvu 7. novembra 2009. godine od strane prvo-stepenog krivičnog suda u Istanbulu zbog izdavanja čeka bez pokrića, u skladu sa članom 16 (1) odnosnog zakona. Nakon nekoliko pokušaja da se presuda uruči, ona je dostavljena na njegovu adresu stanovanja 2. decembra 2009. godine i postala je pravosnažna 10. decembra 2009. godine bez prava žalbe. Podnosilac predstavke je uhapšen 30. marta 2011. godine radi služenja kazne. Dana 25. aprila 2011. godine, podneo je zahtev za ponovno suđenje, sa navodima da nije bio upoznat o procesu, s obzirom da je boravio van zemlje od jula 2008. do jula 2009. godine. Dana 3. maja 2011. godine, nadležni sud je odbio njegov zahtev uz obrazloženje da je dokumentacija dostavljena na njegovu adresu. Advokat podnosioca predstavke je dalje izjavio žalbu u kojoj je tražio poništenje odluke kojom je potonji osuđen, tvrdeći da nije bio upoznat sa postupkom. Međutim, 6. oktobra 2011. godine njegova žalba je odbijena zbog propuštanja izjavljivanja žalbe u zakonskom roku od 7 dana.

Podnosilac predstavke je izneo navode da nije bio upoznat sa krivičnim postupkom koji je vođen protiv njega i da nije primio nijedan dokumenat s tim u vezi, uključujući i odluku kojom je osuđen. Prema rečima podnosioca predstavke, on nije mogao da obavesti vlasti o promeni adrese, s obzirom da nije bio upoznat sa postupkom koji se vodio protiv njega i nije mogao da izjavi žalbu u zakonom propisanom roku. S druge strane, Vlada je tvrdila da su vlasti preduzele neophodne korake da ga obaveste. ESLJP je naglasio da ne postoje objektivni dokazi koji bi ukazivali na to da je podnosilac predstavke bio delotvorno upoznat sa postupkom, da je namerno izbegavao pravosudne organe ili da se odrekao prava da prisustvuje postupku pred sudom. U tom smislu, ESLJP je našao da domaći sudovi nisu adekvatno procenili i proverili da li je podnosilac predstavke bio obavešten i da neažuriranje njegove adrese nije bilo dovoljno da se dođe do zaključka da je bio upoznat sa predmetom. Posledično, ESLJP je došao do zaključka da je podnosiocu predstavke uskraćena mogućnost da dobije novu odluku u svom predmetu, time kršeći njegovo pravo na pravično suđenje shodno članu 6. EKLJP-a. ESLJP je takođe konstatovao povredu stava 1. člana 5. EKLJP-a, s obzirom da je našao da se lišenje podnosioca predstavke slobode, radi služenja kazne koja je posledica nepoštovanja procesnih zahteva iz člana 6. EKLJP-a ne može smatrati „zakonitim“ u skladu sa tačkom a. stava 1. člana 5. EKLJP-a.

ZAKLJUČAK

Član 303. Zakonika o krivičnom postupku uređuje suđenje u odsustvu, propisujući uslove za obaveštavanje okrivljenog i obezbeđivanje njegove odbrane posredstvom advokata. Ova odredba dozvoljava suđenje u odsustvu, sve dok su uloženi opravdani naponi da se

dostavi obaveštenje, a takođe predviđa pravo na potpuno i automatsko ponovno suđenje, ako to okrivljeni zahteva.

Prvobitno, prema stavu 2. ovog člana, može se smatrati da se okrivljeni odrekao prava da prisustvuje suđenju u predmetima (i) kada je okrivljeni učestvovao na prvom saslušanju i bio obavešten o datumu saslušanja od strane sudije pojedinca ili predsednika sudskog veća, ili tokom bilo kog drugog sudskog ročišta, na kome je upoznat o svojoj obavezi prisustva i o činjenici da se suđenje može nastaviti i u slučaju njegovog izostanka; i (ii) ako je prisustvovao suđenju, ali se nije pojavio na kasnijim ročištima, čak ni nakon što je obavešten o novom datumu održavanja rasprave. U ovim predmetima, prema stavu 3, člana 303. Zakonika o krivičnom postupku, sud propisuje da li je izostanak dobrovoljan i, u slučaju da jeste, predviđa mogućnost da okrivljenog zastupa branilac.

Dalje, prema stavu 5. člana 303. Zakonika o krivičnom postupku, kada sud utvrdi da je okrivljeni dobrovoljno odlučio da izostane, isti, nastavlja sa postupkom u odsustvu i razmatra (i) poteškoću odlaganja; (ii) teret kome je tužilaštvo izloženo; i (iii) mogućnost da ovo zakašnjenje dovede do poteškoća po svedoke tužilaštva. Stav 6. člana 303. Zakonika o krivičnom postupku propisuje da u slučaju da se suđenje vodi u odsustvu okrivljenog, sud ulaže napore da ga upozna sa donetom presudom, a kada to nije moguće, branilac može izjaviti žalbu u njegovo ime, kako to propisuju članovi 380. i 383. istog Zakonika.

Dalje, prema stavu 5. člana 303. Zakonika o krivičnom postupku, Stav 7. člana 303. Zakonika o krivičnom postupku predviđa da se u slučajevima krivičnih dela propisanih članom 104. Krivičnog zakonika (krivična dela genocida, ratnih zločina, zločina protiv čovečnosti i teškog ubistva), suđenje u odsustvu može održati i kada nisu ispunjeni uslovi propisani ovim članom o prisustvu okrivljenog, ukoliko sudija pojedinac ili predsednik sudskog veća bude uveren da su načinjeni razumni naponi da se okrivljeni obavesti o glavnom pretresu i obezbedi njegovo prisustvo. kada sud utvrdi da je okrivljeni dobrovoljno odlučio da izostane, isti, nastavlja sa postupkom u odsustvu i razmatra (i) poteškoću odlaganja; (ii) teret kome je tužilaštvo izloženo; i (iii) mogućnost da ovo zakašnjenje dovede do poteškoća po svedoke tužilaštva. Stav 6. člana 303. Zakonika o krivičnom postupku propisuje da u slučaju da se suđenje vodi u odsustvu okrivljenog, sud ulaže napore da ga upozna sa donetom presudom, a kada to nije moguće, branilac može izjaviti žalbu u njegovo ime, kako to propisuju članovi 380. i 383. istog Zakonika.

U vezi sa stavom 7. člana 303. Zakonika o krivičnom postupku koji predviđa suđenje u odsustvu za krivična dela propisana članom 104. Krivičnog zakonika, pod uslovom da su uloženi razumni naponi da se okrivljeni upozna i da se obezbedi njegovo prisustvo i da okrivljenog zastupa advokat duž celog postupka, prema sudskoj praksi ESLJP-a, potrebno je (i) da država uloži dovoljne i razumne napore da obavesti okrivljenog o sudskom postupku; (ii) da okrivljeni kome se sudi u odsustvu ima delotvornog branioca. U tom smislu, može se reći da su odredbe iz ovog stava u skladu sa sudskom praksom ESLJP-a, ali država mora da obezbedi da zaštita koju pruža advokat postavljen za suđenje u odsustvu bude delotvorna, a ne samo formalna.

Dalje, stav 8. člana 303. Zakonika o krivičnom postupku predviđa razumne napore da se okrivljeni obavesti o postupku, što podrazumeva postupke iz članova 172. i 173. istog Zakonika i sveobuhvatnu informativnu kampanju, koja bi pozvala okrivljenog da se preda nadležnosti suda, objavljivanje optužbi na zvaničnim internet stranicama i pozivanje svakog lica sa informacijama od značaja u vezi sa mestom nalaženja okrivljenog, da te informacije saopšti policiji. U tom smeru, ESLJP naglašava da obaveštenje mora biti primereno i direktno. Posledično, objave na internet stranicama i u službenim listovima nisu nužno uvek dovoljne i neposredne. Delotvornost napora da se uputi obaveštenje može biti dovedena u pitanje u slučaju da opisana sredstva zapravo u konačnici ne mogu da obezbede informisanje okrivljenog.

Prema stavu 9. člana 303. Zakonika o krivičnom postupku, lice osuđeno shodno stavu 7. istog člana polaže pravo na безусловno, automatsko i potpuno suđenje, po zahtevu. S tim u vezi, ESLJP smatra pravo na potpuno ponovno suđenje bitnom garancijom podudaranja suđenja u odsustvu sa EKLJP-om. Posledično, ova odredba je, u načelu, u potpunosti u skladu sa ovim standardom, s obzirom da garantuje potpuno i pravično razmatranje predmeta. Međutim, ova odredba ne postavlja nikakav vremenski rok za ponovno razmatranje predmetne pravne stvari, dok prema ESLJP-u, lice koje je osuđeno u odsustvu mora neodložno da dobije mogućnost ponovnog suđenja, u slučaju da to i zatraži (vidi predmet ESLJP-a Sejdović protiv Italije, br. 56581/00, Presuda od 1. marta 2006, stav 125; Gençel protiv Turske, br. 53431/99, Presuda od 23. oktobra 2003, stav 27).

KLJUČNI NALAZI

Na osnovu prethodno sprovedene analize, mogu se izdvojiti sledeći ključni nalazi:

Pravni okvir Kosova dozvoljava suđenja u odsustvu i predviđa više zaštitnih mehanizama, uključujući pravo na ponovno suđenje, koji su u velikoj meri usklađeni sa standardima Evropskog suda za ljudska prava.

Obaveštavanje optuženog i dalje predstavlja jedno od ključnih pitanja, budući da indirektni ili isključivo formalni načini obaveštavanja mogu biti nedovoljni za ispunjavanje zahteva Evropskog suda za ljudska prava da optuženi ima stvarno saznanje o postupku koji se vodi protiv njega.

Uloga branioca je od suštinskog značaja, a zaštitni mehanizmi moraju obezbediti da odbrana bude delotvorna, a ne samo formalno obezbeđena.

Suđenja u odsustvu treba primenjivati strogo u skladu sa praksom Evropskog suda za ljudska prava i koristiti ih isključivo kao krajnju meru, kako bi se sprečilo da prerastu u rutinsku ili isključivo formalnu praksu. Ovakav pristup je naročito važan imajući u vidu buduće članstvo Kosova u Savetu Evrope, kada bi ovakvi postupci mogli biti predmet preispitivanja i eventualnog osporavanja pred Evropskim sudom za ljudska prava.

Projekat “Suočavanje sa nasleđem sukoba” finansira Ministarstvo za spoljne poslove i međunarodni razvoj Ujedinjenog Kraljstva preko Britanske ambasade u Prištini.

Sadržaj ove publikacije je u isključivoj odgovornosti Fond za humanitarno pravo Kosovo i ne odražava nužno poglede Ministarstvo za spoljne poslove i međunarodni razvoj Ujedinjenog Kraljstva.

**British Embassy
Pristina**

Fondi për të Drejtën Humanitare Kosovë
Fond za humanitarno pravo Kosovo
Humanitarian Law Center Kosovo